

نگاه

سوء‌قصد به سیاست «نگاه به شرق» و اولویت همسایگان»

سالار سیف‌الدینی

● مسدودسازی مسیر تجارت را اتحادیه اوراسیا در محور کوریس- قاپان از سوی باکو،مهم‌ترین ضربه بر سیاست خارجی دوران جدید در دولت رئیسی به‌شمار می‌رود. هم‌زمان با استقرار کابینه جدید سیدابراهیم رئیسی، چالش‌های سیاست خارجی و دیپلماسی با همسایگان نیز آغاز شده است. بحران افغانستان از یک طرف و بحران‌های پی‌درپی در مرزهای قفقاز از طرف دیگر، سیاست همسایگی ایران را دچار چالش کرده و آینده بازرگانی با آنها در وضعیت میهمی به سر می‌برد. این در حالی است که تجارت خارجی با همسایگان، یکی از اولویت‌های اقتصادی کشور در دوران جدید اعلام شده بود و رئیسی حساب ویژه‌ای روی آن باز کرده است. اکنون به لطف دور جدید جنگ در قرق‌باغ کوهستانی، علاوه بر ارمنستان، تجارت با گرجستان و حتی روسیه نیز به مخاطره افتاده است. مسئولان گمرک ایران روز گذشته اعلام کردند جمهوری آذربایجان رسماً جاده مواصلاتی ایران به ایران در محور کوریس- قاپان را مسدود کرده و اجازه عبور کامیون‌های ایرانی را نمی‌دهد. ماه گذشته نیز اخباری مبنی بر مشکلات کامیون‌های ایرانی برای عبور به روسیه از خاک جمهوری آذربایجان به شهر روسیه منتشر شد. مسیر کوریش- قاپان یکی از مهم‌ترین محورهای ژئواکونومیک برای ایران است که خلیج فارس را به دریای سیاه وصل می‌کند. القای ناامنی در این حوزه، در حقیقت کارشکنی بزرگی از ناحیه باکو به شمار می‌رود. مسدودکردن جاده اصلی منتهی به ارمنستان، در عین حال یک سوءقصد به تجارت ایران با اتحادیه اقتصادی اوراسیا نیز هست. همچنین سیاست نگاه به شرق بدون تجارت با کشورهای این حوزه، عملاً بی‌فایده خواهد بود. بر اساس برنامه‌ریزی ایران، اتحادیه اوراسیا نقش مهمی در تجارت خارجی کشور خواهد داشت و امیدهای زیادی برای تأمین ارز خارجی از این مسیر بوده است. بدیهی است مسیر مواصلاتی امن، نخستین شرط چنین تجارتی است. پاک‌رقتن پروژه اخیر اتفاق مورد حمایت مالی اتحادیه اروپا در مسیر ارمنستان نیز هست و فرصتی بدون مزاحم جدی محسوب می‌شود. بااین‌حال، سخنگوی گمرک ایران اعلام کرده است فعلاً این مسیر امن نیست و راننده‌ها باید قبل از حرکت از بازبودن آن اطمینان حاصل کنند؛ اطمینانی که البته اکنون متزلزل شده است و حتی در صورت بازبودن مسیر، هر لحظه احتمال اختلال از سوی سربازان جمهوری آذربایجان در آن می‌رود. تقاضای‌های زیادی در سیاست باکو در قبال بازشدن مسیرهای مواصلاتی دیده می‌شود. باکو در ماه‌های گذشته بارها بر لزوم بازشدن مسیرهای ترانزیتی تأکید و حتی اعلام کرده گذرگاه احتمالی از شرق به غرب یعنی کریدور سیونیک به نفع ایران نیز خواهد بود؛ اما هنوز هیچ نشده، یکی از مسیرهای موجود استراتژیک برای ایران به‌جای بازماندن مسدود شده است. بسیاری از کارشناسان برابزارهای متقابل و قابل‌تصور از سوی ایران اشاره می‌کنند. یکی از این ابزارها، محور بیله‌سوار- نخجوان است که این جمهوری خودمختار را از خاک ایران به سرزمین اصلی جمهوری آذربایجان وصل می‌کند. باید دید امیرعبداللهیان، وزیر خارجه جدید، چگونه با این مسئله برخورد خواهد کرد و آیا روند کندخل‌شدن مشکلات این حوزه در دور جدید نیز ادامه خواهد یافت یا گشایشی تازه آغاز خواهد شد. اکنون وزارت خارجه در دوره انتقالی است و هنوز واکنش قاطعی به این کارشکنی‌ها نشان نداده است؛ اما اگر دولت ابتدا لازم است مسائل و دست‌اندازهای این حوزه را ترمیم کند، در غیر این صورت، دو محور اصلی در سیاست خارجی، رئیسی یعنی نگاه به شرق و اولویت همسایگان در تجارت، کاملاً متزلزل خواهد شد.

شرق؛ میز مذاکره منطقه‌ای آماده است. نمایندگان کشورهای منطقه راهی عراق شدند تا امروز درباره مسائل و مشکلات متعدد منطقه با یکدیگر گفت‌وگو و رایزنی کنند. این نیز در سطح وزیر خارجه در این نشست شرکت می‌کند. این نشست که با نام «حمایت از عراق» نیز معرفی شده است، بناست تلاش منطقه‌ای برای بازگرداندن ثبات و آرامش و افزایش همکاری‌ها را کلید بزند؛ البته می‌توان گفت حل عراق خود به طور خاص از این بهار مشغول پیگیری آن بوده است، در صدر موضوعات این نشست خواهد بود.

فرصتی خاص، در اولین روزهای وزیر خارجه جدید

این نشست البته اولین سفر خارجی حسین امیرعبداللهیان در جایگاه جدید خواهد بود. هرچند عراق امیدوار بود شخص رئیس‌جمهور جدید ایران را برای این نشست میزبانی کند؛ اما وزیر خارجه جدید ایران که البته بیشتر سابقه دیپلماتیک خود را نیز در منطقه گذرانده، در اولین روزها پس از کسب رای اعتماد مجلس و تحویل‌گرفتن وزارت خارجه، راهی بغداد شده است. به‌این‌ترتیب امیرعبداللهیان فرصت خاصی فراهم دیده است تا اولین دیدارها و رایزنی‌های خود با نمایندگان چندین و چند همسایه مهم ایران را در یک روز در نشستی که بناسط به دنبال صلح و همکاری باشد، برگزار کند.

الکاظمی: عبور از مشکلات جز با اراده همه ممکن نیست

نخست‌وزیر عراق که میزبانی این نشست را بر عهده دارد، در آستانه برگزاری این نشست در جمع خبرنگاران کشورهای منطقه گفت: «هدف از نشست بغداد استفاده از ظرفیت کشورهای منطقه، شرکا و دوستی برای پایان دادن به بحران‌های ادامه‌دار در منطقه است». مصطفی الکاظمی، با بیان اینکه عراق در گذشته مشکلاتی با برخی همسایگان خود داشته، افزود: «ما امروز می‌خواهیم این شرایط را تغییر دهیم و رسانه‌ها باید در این مسیر کمک کنند؛ چون این موضوع فقط برای عراق

دیپلماسی

نمایندگان ورهبران منطقه راهی عراق شدن

سرانجام، نشست بغداد

مهم نیست؛ بلکه برای همه کشورهای منطقه اهمیت دارد». الکاظمی ضمن اشاره به تحولات این روزهای افغانستان و آنچه بر اثر اقدامات داعش بر سر عراق و سوریه آمد، گفت: «ما باید این مشکلات را در سایه اتحاد و همکاری پشت‌سر گذاشته و شرایط خوبی را به آیندگان تحویل دهیم و این جز با اراده همه امکان‌پذیر نیست».

دیگر جنگ و ناامنی کفایت می‌کند

نخست‌وزیر عراق گفت: «عراق تاریخ غنی و بزرگی دارد؛ اما متأسفانه به دلیل دیکتاتوری، سیاست‌های غیرحکیمانه و رفتارهای غلط در گذشته نتوانسته نقش مثبت و مؤثر خود را به‌درستی ایفا کند و ما می‌خواهیم عقب‌ماندگی ناشی از دیکتاتوری، فساد و مشکلات اداری، جنگ، تروریسم و… را جبران کنیم». او با تأکید بر اینکه «امروز باید روابط کشورهای منطقه تقویت شود»، گفت: «عراق می‌خواهد به پلی برای این روابط در راستای تکامل منطقه تبدیل شود؛ چراکه دیگر جنگ و ناامنی کفایت می‌کند و باید به صلح و پیشرفت سلام کرد». الکاظمی افزود: «ما در گذشته تجربه دموکراسی نداشتیم و پس از دوران دیکتاتوری تا به امروز سعی کرده‌ایم براساس خواست و اراده مردم پیش برویم. خواست مردم هم صلح، آرامش و پیشرفت است و ما می‌خواهیم با کمک همه دوستان خودمان این مسیر با به پیش ببریم». او هدف اصلی از نشست بغداد را اقتصاد و فرهنگ دانست و گفت: «این اقتصاد و فرهنگ باید بر مبنای امنیت دسته‌جمعی و اراده و همکاری همگانی تثبیت شده و پیشرفت کند و هیچ استثنائی در این زمینه وجود ندارد».

مکرون، میهمان ویژه

اما تمام حضار این نشست البته از منطقه نمی‌آیند. امانوئل مکرون، رئیس‌جمهور فرانسه، نیز بناسط از حضار نشست امروز باشد. الکاظمی نیز البته در نشست خبری‌اش با این سؤال مواجه شد که چگونه نشستی برای حل مشکلات منطقه با همکاری درون‌منطقه‌ای، رئیس‌جمهور

نگاهی به تفاوت‌های محمدجواد ظریف و حسین امیر عبداللهیان

دیپلماسی در میدان حل می‌شود؟

عسکری، فرمان‌کوچناری، تسنیم

فرانسه را میهمان خود می‌بیند. او در پاسخ گفت: «فرانسه از دوستان ماست و برای کمک به اقتصاد عراق به نشست بغداد دعوت شده است؛ زیرا مسیر پیش‌روی عراق مسیر سختی است و فرانسه به‌عنوان یک شریک می‌تواند ما را در این مسیر کمک کند».

سوریه، غایب اصلی

اما در کنار اسامی مهمی مثل ایران، عربستان سعودی، ترکیه و مصر نام سوریه در فهرست حضار دیده نمی‌شود. این در حالی است که سوریه محل و مرکزیت وقوع بخش زیادی از اتفاقات، چالش‌ها و تقابلهای منطقه بوده است. سوریه همسایه عراق نیز هست و در چالش‌هایی مثل ماجرای داعش، درگیر مشکل مشترکی با عراق هم بوده است. غیبت البته احتمالاً بدون توجیه نباشد. سوریه خود به‌تهایی با مجموعه‌ای از مسائل مواجه است که کشورهایی مثل ایران و ترکیه و روسیه درگیر آنها هستند و شاید برگزارکنندگان نشست به این نتیجه رسیده‌اند که مسائل پیچیده سوریه را نمی‌توان در میان بحث‌های امروز بررسی کرد.

بارقه امید برای منطقه ناامید؟

اما به هر حال در منطقه‌ای که دهه‌هاست هرازگاهی در هر گوشه آن آش‌تنگ و درگیری افروخته شده و از میان بحران‌های قدرت آن چندین گروه تروریستی نیز سر برآورده و خون مردم کشورهای مختلف آن را به زمین ریخته‌اند، این‌گردهمایی می‌تواند به نقطه عطفی مهم تبدیل شود. ناامیدی از صلح و ثبات در خاورمیانه، در سال‌های اخیر به زبان‌های مختلف ابراز شده است؛ اما پس از سال‌ها تلاش کشورهای مختلف برای شکل‌دهی به گفت‌وگو میان بازیگران و حل چالش‌ها پای میز مذاکره بین رهبران منطقه، بغداد موفق شده است کام اول مهمی را بردارد. باید دید آیا این نشست می‌تواند پایه‌گذار اتفاقاتی ملموس و تصمیمات مشترکی تأثیرگذار باشد یا اختلافات و تضادهای باز بر خواست اهالی خاورمیانه بر صلح و آرامش فائق می‌آیند.

ما وزارت خارجه‌ای‌ها تنها بخشی در کار دیپلماسی هستیم و همه ابزارها در اختیار وزارت خارجه است؛ درحالی‌که اصلاً این‌طوری نیست. در همه‌جای دنیا، وزارت خارجه یک ظرفیت ویژه‌ای دارد که خاص دستگاه دیپلماسی است و کاربرد خود را هم در عرصه بین‌المللی دارد؛ اما اگر پشت ظرفیت وزارت خارجه قدرت دیگری خوابیده باشد و اگر به عامل نفوذ در حوزه سیاست خارجی و فاکتورهای بسیار دیگری که به قدرت ملی ما برمی‌گردد و تولید فراینده «قدرت ملی» می‌کند، توجه نشود، کسی‌که وارد مذاکرات می‌شود، بخشی از ابزار کار را نخواهد داشت. طرف مقابل ما هم مناسبات قدرت در ایران و همچنین ظرفیت ملی و قدرت ملی و منطقه‌ای ما را نمی‌فهمد. … در جریان بحران داعش، سوریه و عراق، بهترین سرداران ما و بهترین جوانانمان که سرمایه‌های کشور هستند، برای دفاع از امنیت ملی و امنیت منطقه به شهادت رسیده‌اند تا ما و شما در اینجا امنیت داشته باشیم. نمی‌شود گفتمان من دیپلمات در مقابل گنتمان سردار سلیمانی و در مقابل رابگرد نظام قرار بگیرد. باید هرکدام گفتمان نظامی و دیپلماتیک خود را در چارچوب منافع ملی کشور داشته باشیم و تلاش‌های مؤثر نظام را خشتی نکنیم…».

وزارت خارجه پیرونده‌های مهم

به نظر می‌رسد بجد نگران‌کننده باشد اینکه وزارت امور خارجه در چهار سال آینده ممکن است بار دیگر از نقش تأثیرگذاری که در هشت سال گذشته به آن دست یافته بود، کنار گذاشته شود. نشانه جدی آن میزان ایفای نقش وزارت امور خارجه در مذاکرات هسته‌ای و احیای برجام است. اگرچه هنوز مشخص نیست دولت ابراهیم رئیسی قصد دارد با برجام چه کند. اما دست‌کم دیپلمات‌ها می‌دانند این‌گونه رهاکردن مذاکرات و توافق چه هزینه کزافی در حوزه دیپلماسی عمومی برای کشور دارد؛ هم کشور تحریم می‌ماند و هم به جهان گفته می‌شود که برنامه هسته‌ای را از سر گرفته‌اند و به میز مذاکره پشت کرده‌اند؛ درحالی‌که ایران برای پایبندی به برجام بیش از دو سال صبر کرد. در این حال باید دید آیا دولت جدید مذاکرات را از سر خواهد گرفت یا نه؟ آیا تیم مذاکراتی از ترکیب پیشین آن در وزارت خارجه خواهد بود یا نه؟ اساساً نقش وزارت خارجه در این بین چقدر خواهد بود؟ این حتماً گذر مهمی پیش‌روی حسین امیرعبداللهیان است؛ اینکه مانند وزارت خارجه دولت احمدی‌نژاد از پرونده‌های مهم کنار گذاشته شود یا مدیریت آن را در دست گیرد.

دیپلماسی اقتصادی با وزارت خارجه چه می‌کند؟ آنچه از نطق وزیر خارجه جدید برای رای اعتماد می‌توان برداشت کرد، این است که به نظر می‌رسد از این پس دستگاه دیپلماسی بیش از امور سیاسی قرار است به امور اقتصادی بپردازد. شاهد مثال، تأکید چندین‌باره امیرعبداللهیان بر دیپلماسی اقتصادی، دیپلماسی انرژی و تجارت است. شاید این همان پاشنه آشیلی است که می‌تواند وزارت خارجه را از وظایف ذاتی خود دور کند؛ درحالی‌که به هدف جدیدی که برای خود تعریف کرده هم نرسد. از این جهت که در تجارت در حوزه بین‌الملل، نهادهای مسئول و غیرمسئول زیادی دخیل هستند که اگرچه برای وزارت خارجه نیز وظایفی تعریف شده، اما هنوز به‌هم‌ریختگی در تقسیم‌کار این موضوع در ساختار کلی دولت رفع نشده است.

آسیامه زیر بیوع دلاراست

امیرعبداللهیان در نطقش برای رای اعتماد از همسایه‌محور و آسیامحوربودن سیاست خارجی خود سخن گفت.
ادامه در صفحه ۸

ادامه از صفحه ۲

صعود طالبان

وسقوط آزاد یک ملت

از نقطه نظر اول باید گفت برخی از کارشناسان امور افغانستان موج جدید مهاجرت را بزرگ‌ترین جریان خاموش فرسار جوانان و میان‌سالانی می‌دانند که عمدتاً غیرپشتون بوده، فارسی‌زبان هستند و نسبت به متوسط جامعه افغانستان تعصبات قومی–مذهبی و فرقه‌ای کمتری دارند؛ افرادی که از مهارت‌های ارتباطی برخوردار بوده و به دلیل همکاری با سازمان‌های بین‌المللی، آشنایی بیشتری با زبان انگلیسی و تحولات جهانی دارند.

خروج این گروه هم‌زمان باعث کاهش تأثیر و نقش فارسی‌زبانان در شهرهای بزرگ افغانستان شده و کفه ترازوی معادلات قومی را به نفع پشتون‌ها متمایل می‌کند و این امر قطعاً همسو با خواسته‌های طالبان بوده و امکان سلطه آنان بر سرنوشت و آینده افغانستان را تسهیل می‌کند. تضعیف زبان فارسی و گویش دری در قبال زبان پشتون که همواره از خواسته‌های طالبان بوده است نیز به صورت سیستماتیک تأمین خواهد شد. از نقطه نظر دوم، و بر اساس تجربه نتایج اولین مهاجرت افغان‌ها در زمان اشغال افغانستان از سوی قوای شوروی، بسیاری از شخصیت‌ها و سرمایه‌های فرهنگی و علمی این کشور مهاجرت کردند و در نتیجه ضعف و نخوت فراوانی محیط‌های علمی، فرهنگی و آموزشی افغانستان را فرا گرفت که افغانستان کماکان آموزش عالی به‌شدت کاسته شد و دانشگاه‌های این کشور با رکود جدی روبه‌رو شدند.

سرمایه از این کشور رخت بست و سطح هنر و مهارت‌های فنی و سواد عمومی و بضاعت فرهنگی و روشنفکری جامعه نیز به‌شدت کاهش یافت. در همان زمان نیز شوروی و دولت دست‌نشانده در مهاجرت مردم نخبه و تحصیل‌کرده این کشور موفق نشدند. سلطه چهارساله طالبان نیز با موج دوم مهاجرت افراد تحصیل‌کرده و شهرنشینان این کشور، تیر خلاص را بر پیکر ضعیف‌شده اقتصاد، تجارت، فرهنگ و هنر افغانستان وارد کرد و طومار هنر، موسیقی، فیلم و تئاتر را از افغانستان برچید. هم‌اکنون و با ظهور دوباره طالبان و با توجه به تفسیر آنان از شریعت و تجربه قبلی مردم افغانستان، بدیهی است که اصحاب فرهنگ و هنر این سرزمین را پیشاپیش ترک می‌کنند تا طالبان بار دیگر تمامی دستاوردهای ۲۰ سال گذشته را یکباره از صفحه روزگار و صحنه اجتماعی این کشور حذف کند. خروج این نیروها، کار طالبان را بسیار ساده‌تر خواهد کرد و نیازی به مواجهه یا برخورد برای حذف تدریجی آنان نخواهد بود تا از این طریق مجبور به قبول فشارهای تبلیغاتی کشورهای خارجی و اپوزیسیون‌های فرامرزی شوند. اما شاید مهم‌ترین جنبه این تحولات، اثرات مهاجرت گسترده از جنبه سیاسی– اجتماعی باشد.

اگر بپذیریم که اهرم‌های کنترل جهان بر طالبان به دو دسته خارجی (شامل به‌رسمیت‌نشدن سیاسی طالبان و کمک‌های مالی بین‌المللی) و داخلی که مقاومت و نیروهای داخلی (مقاومت‌های قومی و معترضان به بی‌عدالتی‌های اجتماعی و قومی) تقسیم می‌شود، نقش و سهم جریانات مردمی و تحصیل‌کرده روشنفکر در این بین از اهمیت فراوانی برخوردار است. هرچند از هم‌اکنون و با سوی جوامع غربی و رسانه‌های بین‌المللی و از اتکا به تعداد بی‌شماری از مهاجران افغانستان در کشورهای غربی، اهرم‌های فوق مورد تأکید جدی قرار می‌گیرد. اما به نظر نمی‌رسد با سبیل عظیم مهاجرت افراد تحصیل‌کرده و نیروهای جوان تحویل‌طلب که شاکله مهاجران را تشکیل می‌دهند، در کوتاه‌مدت و میان‌مدت نقشی جدی در معادلات داخلی افغانستان بازی کنند. بااین‌حال، بدون شک نحوه عمل و محدودیت‌های بیشتر طالبان می‌تواند در بلندمدت به قدرت‌گرفتن این اهرم داخلی برای تعدیل طالبان تأثیرگذار باشد.

خروج سراسیمه و مهاجرت گسترده این گروه که می‌توانند در صورت حضور در خاک افغانستان، به نهاد مدنی و فعال در قبال سلطه طالبان تبدیل شوند، برگ برنده‌ای دیگر برای طالبان خواهد بود. مجموعه تحولات و تأثیر بلندمدت آن، جمعیت افغانستان را (که در زبان دری به وطن‌داران معروف‌اند) به دو گروه عمده مهاجران (بی‌جانسدگان) و جاماندگان تقسیم خواهد کرد. سرنوشت جاماندگان این جابه‌جایی نیز بر اثر تأیراتی که در بالا به آن اشاره شد، در هاله‌ای از ابهام قرار خواهد گرفت. اما اگر در روند تشکیل حکومت، افناک و تجزیه درونی طالبان اتفاق نیفتد، حجم گسترده مهاجرت، بنیان‌های درونی جامعه افغانستان را ضعیف‌تر کرده و دشواری بیشتری برای جاماندگان به بار خواهد آورد.

✦کارشناس ارشد سابق سازمان ملل در بازسازی افغانستان

خبر به وقت شرق

به تلگرام شرق پیوندید

@sharghdaily

کارت خودرودنا پلاس رنگ سفید روغنی مدل ۱۳۹۹

به شماره پلاک ایران ۸۸ _ ۴۵۳ ی ۸۷
و شماره موتور 147H0505810 و شماره شاسی NAAW21HU0LE263625
به نام **حور یه علی محمدی**
مفقود گردیده و از درجه اعتبار ساقط می باشد.